

kirja~arvioita

Tampella-sopimuksen tarkoin vartioidut perustelut

ISAKSSON, Paavo & VIRKKALA, Seija (toim.). Tampereen keskustan muutos ja Tampella. Tampereen yliopiston ylioppilaskunta Julkaisusarja 1/1991. Tampere 1991.

Tampella-sopimus oli kaikilla journalistisilla kriteereillä mitaten Uutinen ja Skandaali, vaikka kaupunkisuunnittelu ei ainakaan päivälehtien aineistossa olekaan erityisen suosittu aihepiiri.

Tapaus kiihotti toimittajia monella tapaa: kysymys oli valtakunnallisestikin arvokkaan alueen uudelleenkäytöstä. Asialla olleet kunnallispoliitikot, pankit ja rakennusliikkeet käyttivät menettelytapoja jotka oli suhteellisen helppo osoittaa arveluttaviksi. Kerrosneliöiden määrä oli niin tolkuton, että maallikkokin sen tajusi. Päätäjät salailivat. Vastarintaan nousut kansalaisliike oli asiantunteva ja hyvin organisoitunut. Vanhojen teollisuusalueitten uudelleenkäyttö oli juuri noussut yleiseksi puheenaiheeksi. Yksi ja toinen oli jo nähnyt Lontoon Docklandsin.

Tampellan alueen uudelleenkaavoituksesta siis käytiin heti tuoreeltaan julkinen keskustelu, joka täytti melko hyvin ne odotukset joita kriittiselle julkiselle sanalle voidaan asettaa. Monta muuta omassa mittakaavassaan aivan yhtä gigantista kaavoitussopimusta on hyväksytty viime vuosina ilman minkäänlaista keskustelua.

Tästä huolimatta Tampella-liikkeessä toimivat tutkijat halusivat syventää keskustelua. Syntyi tutkimushanke, luontosarja ja siihen perustuva kirja.

Vaikka Paavo Isakssonin ja Seija Virkkalan toimittama artikkelikokoelma on tasoltaan aika kirjava, siitä löytyy perusjuonne jonka esiin nostaminen on tärkeää juuri nyt, kun koko kaavoitus on muuttumassa. Markkinavoimat haluavat mukaan jakamaan kunnille kuulunutta kaavoitusmonopolia.

Monikin kirjoittaja korostaa sitä, miten kuntien virkamiehet ja luottamusmiehet ovat luopuneet ajamasta kau-

punkilaisten nk. yleistä etua. He samastuvat voittoja tuottavaan yritykseen.

Filosofi Risto Maula osasi parhaiten panna ilmiön puihin.

Maulan mukaan virka- ja luottamusmiesten päätökset ovat Tampereella perustuneet kahteen erilaiseen viisausperustaan. Toinen niistä on vaiettu ja toinen julkinen. Jutun särmä syntyy siitä, kun näitä kahta vertaillaan keskenään.

Tampella-sopimuksesta saatavilla oleva julkinen informaatio eli valtuuston pöytäkirjat, sopimusluonnokset, julkisuuteen joutuneet suunnitelmaluonnokset ja päättäjien lausunnot, perustelevat kaikki tehtyä sopimusta varsin yhdenmukaisesti. Kaupungin virka- ja luottamusmiehet käyttävät samoja perusteluita kuin yksityisen elinkeinoelämän edustajat. Kumpikin luottaa samoihin tietoihin, pitää samoja asioita todellisina ja vetoaa samoihin arvostuksiin.

Maulan mielestä nämä yhteiset julkiset perustelut ovat niin hataria, että ne eivät ole voineet olla todellisia perusteluita. Ne on tarkoitettu vain peittämään julki lausumattomia perusteluita. Esimerkiksi käsitys sopimuksen työllistävästä vaikutuksesta on Maulan mukaan ollut pikemminkin toive kuin juridisesti sitova sovittu asia.

Viime aikojen uutiset ovat todistaneet, että Maula on ollut oikeassa. Tampella tuskin rakentaa Tampereelle uutta isoa teollisuuslaitosta ihan lähiaikoina, tai edes pitää työssä vanhaa väkeään.

Filosofina Maulaa kiinnostaa erityisesti se, mitä on jätetty lausumatta. Se paljastaa enemmän kuin se mitä on sanottu julkisesti.

Maulan mielestä on suorastaan huomiota herättävää miten yhteisesti ja täydellisesti Tampella-sopimuksen solmineet päättäjät ovat vaienneet niistä taloudellisista eduista, joita sopimus tuottaa Tampellalle, rakennusliikkeille ja pankeille. Hän ei usko, etteivätkö juuri nämä olisi olleet sopimuksen olennaisia perusteluita.

Se, että yleistä etua edustavat virka- ja luottamusmiehet vaikenivat täsmälleen samalla tavalla kuin taloudellista etua odottavat yksityiset tahot, osoittaa että vaikenijoiden välillä vallitsee kiinteä ja intiimi yhteys. Kaupungin päättäjien arvostukset ovat profitistiset, mikä on läheistä sukua ahneudelle. Profitististen arvostusten mukaan Tampellan aluetta tulisi rahastaa mahdollisimman tehokkaasti, mikä tarkoittaa mahdollisimman suurta rakennusoikeutta.

Maula päätyy tästä aika lohduttomiin johtopäätöksiin: Kunnallisista instituutioista tulee tätä menoa välineitä. Ne eivät enää pyrikään edustamaan yleistä etua. Niiden aatteellinen perusta murtuu.

Platonin Ateenan kautta Maula todistelee, että ahneudella saattaa olla surkea loppu myös kunnallisen itsehallinnon kohdalla. Vallan painopiste siirtyy itsenäiseltä kunnallishallinnolta yksityisille liikelaitoksille, jotka eivät

kuitenkaan ota vastuuta nk. yleisestä edusta. Jää jäljelle eräänlainen läänityslaitos.

Tampella-sopimuksen tapauksessa kunnalle kuuluva kaavoitusoikeus läänitettiin yksityisille liikeyrityksille. Läänityksen pitää olla erittäin tuottava, mikä tarkoittaa sitä että läänitykselle luonteenomainen monopoli esimerkiksi asuntotuotannossa pyritään säilyttämään.

Kunnallispolitiikkaa seuraavat journalistit voivat teerata myös sen, että Maulan mielestä nk. vaiettujen perustelujen paljastaminen, arvioiminen ja kyseenalaistaminen on kansalaisten ja kaupunkilaisten eettinen velvollisuus. Toimittajathan edustavat ammatissaan tietenkin kansalaisia ja kaupunkilaisia, emme kunnan tai yritysten päättäjiä, vaikka käytännössä on usein ollut toisin.

Matti Hyvärinen muistelee edellistä tampereilaista suunnitteluskandaalia, Hervantaa. Hänen mielestään vuonna 1967 oli selvää, että lehdistö ja toimittajat liittoutuivat suoraan kaupungin eliitin kanssa ja olivat sille alisteisia. Valtuutettujen ei Hervanta-asiaa tarvinnut puhua journalismin hätätilasta, koska kritiikkiä ei lehdissä ollut.

Liki neljännesvuosisata myöhemmin journalistit selvisivät ehkä vähän puhtaammin paperein. Vaikka yksittäisissä tampereilaislehdissä käytettiin ehkä koviakin suun tukkimistapoja, mediahiljaisuus ei ollut täydellinen. Tampella-sopimuksesta kaikkine salailuineen tuli valtakunnallinen uutinen, mikä näytti hämmentävän kovasti tampereilaisia päättäjiä. He eivät selvästikään olleet tottuneet sellaiseen.

Hyvärisen mielestä kunnallispolitiikan rappeutuminen yrityshallinnoksi nostaa toimittajat aivan uuteen rooliin. Heistäkin tulee poliitikkoja. Tiedotusvälineet eivät voi enää elää ja kilpailla välittämällä hallinnon hyväksymiä tietoja ja näkemyksiä. Yleisö odottaa toimittajilta kunnan ongelmia, joista ollaan riittävän laajasti kiinnostuneita.

Hyvärisen mielestä toimittajat saavuttivat Tampella-tapauksessa yleisönsä aika hyvin. Valtuutettuja keskimäärin kymmenen vuotta nuorempi journalistipolvi osasi kääntää kaupungin määrällisen kehityksen ongelman laadulliseksi kehitykseksi, eli rakennetun ympäristön skandaalimaisen suunnittelun ongelmaksi. He eivät olleet sidoksissa nurkakuntaisiin perusteluihin. Toimittajien vaikutusvaltaisen eliitin politikointi onnistui tässä tapauksessa paremmin kuin kunnallisen valtaeliitin.

Johanna Hankonen tuo esiin ilmiön, josta on lehtien toimituksissa puhuttu aivan liian vähän. Arkkitehtuurikilpailuista on Hankosen mukaan tullut näyttäviä speitaaleja, joiden avulla kiinteistönomistaja saa nopeasti positiivista julkisuutta eri tavoin kyseenalaisillekin hankkeille. Kutsukilpailuilla voidaan sulkea pois mahdolliset yhteistyökyyvyttömät arkkitehdit. Nykymuodossaan kilpailut ovat joutuneet nopeatempoisen kiinteistökeinotellun pe-

linappuloiksi, joilla oikeutetaan kiinteistöjalostuksen tavoitteita.

Hankonen on tässä aivan oikeassa. Arkkitehtuurikilpailut saavat tiedotusvälineissä runsaasti kritiikintöntä palstatilaa. Aniharvoin muistetaan seurata, mitä sen jälkeen tapahtui.

Riitta Astikainen

Ympäristöjournalismi, induktion logiikka ja tosiasiat

SJÖBERG, Claes. Miljöjournalistik. Journalisthögskolan i Stockholm 1989. 120 s.

Käytännön journalismin oppikirjat lienevät yleensä huonossa maineessa, syystä ja syyttäkkin. Ainakin alan tutkijat katsovat niiden kelpaavan lähinnä erityyppisen ideologiakritiikin lähdeaineistoksi: ne yksinkertaistavat mitä vaikeimmat asiat autoritaarisiksi normeiksi kyselemättä lainkaan omien perimmäisten sitoumustensa perään.

Ei ole selvää onko Claes Sjöberg, Sveriges Riksrådion Eko-toimituksessa vuodesta 1983 työskennellyt toimittaja, halunnut kirjoittaa alan opetuksessa ehkä laiminlyödyn alueen eli ympäristöjournalismin oppikirjan. On ja ei? Hän kuvaa ja erittelee omia kokemuksiaan jotka paljolti ylittävät Ruotsin rajat, ja hän kiteyttää kokemuksensa virikkeihin ja neuvoihin jotka lukija tietenkin voi kokea vaikkapa normeiksi.

Kirja koostuu kolmesta pääluvusta, joista ensimmäinen käsittelee ympäristöjournalismissa tarvittavan informaation hankintaa ja toinen ympäristöjournalististen juttujen muotokieltä sekä kolmas rakentuu esimerkeistä ja tapaus-tutkimuksista.

Sjöbergin ajattelutavan eräät keskeiset piirteet ovat veraten vaivattomasti esiin kaivettavissa. Hänelle saastumisongelmat eivät todellakaan ole pelkkää tajunnan liikettä (tyyliin: jokaisella on oma totuutensa), vaan ne ovat materiaalisia ilmiöitä joista periaatteessa on mahdollista saada ote. Toistan: periaatteessa; käytännössä se on paljon vaikeampaa, mutta tässä suhteessa Sjöberg ei ole täysin pessimistinen.

Seuraavassa tulkitsem Sjöbergin ideoita joillakin verraten alkeistasoilla teoreettisilla käsitteillä. Hän ei itse käytä juuri samoja sanoja, mutta tuntuu implisiitisti tarkoittavan niitä.

Sjöberg kannattaa induktion logiikkaa eli yksittäisestä